

УДК 344.13

<https://doi.org/10.34142/23121661.2025.41.32>orcid.org/0000-0003-1312-1832

© Журавльов М.С., 2025

М.С. Журавльов**ВІЙСЬКОВІ СЛУЖБОВІ ОСОБИ ЯК
СУБ'ЄКТИ НЕДБАЛОГО СТАВЛЕННЯ
ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ: ТЕОРЕТИКО-
ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ****M. Zhuravlov****MILITARY OFFICERS AS SUBJECTS
OF NEGLIGENT ATTITUDE TOWARDS
MILITARY SERVICE: THEORETICAL
AND LEGAL ANALYSIS**

Анотація. Правовий статус військової службової особи залишається одним із дискусійних питань кримінального права України, оскільки його нормативна невизначеність ускладнює кваліфікацію військових кримінальних правопорушень, визначення суб'єкта кримінального правопорушення та обсяг його кримінально-правової відповідальності. У статті здійснено комплексний аналіз чинного законодавства, судової практики та наукових підходів до тлумачення понять «службова особа», «військова службова особа» та «посадова особа». Доведено, що відсутність чітких критеріїв розмежування цих категорій породжує неоднозначне тлумачення норм кримінального права та створює ризики правозастосовних помилок.

Разом з тим, впродовж останніх років спостерігається практика інкримінування учасникам бойових дій недбалого ставлення до військової служби (ст. 425 Кримінального кодексу України). Однак наразі відсутнє єдине для органів досудового розслідування, адвокатів та суддів розуміння особливостей складу цього злочину. Це обумовлює необхідність обговорення проблематики правниками, які безпосередньо зіткнулися з подібними справами. Проаналізовано експертні думки фахівців у галузі кримінального права та військової юстиції, зокрема позиції адвокатів, суддів та науковців. Доведено, що практика застосування ст. 425 Кримінального кодексу України є неоднозначно, адже має місце абстрактне формулюванням кримінальної норми, законодавець не дотримується стандартів якості закону: принципів доступності, правової визначеності та передбачуваності, що створює передумови для численних заяв проти України до Європейського суду з прав людини у зв'язку з порушенням ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Автором запропоновано конкретні рекомендації щодо вдосконалення кримінального законодавства, зокрема гармонізації положень ст. 18, 364 та ст. 425 Кримінального кодексу

України для усунення термінологічної невизначеності. Обґрунтовано необхідність запровадження змін до правозастосовної практики шляхом розробки методичних рекомендацій для судів та правоохоронних органів.

Ключові слова: військова служба, тяжкі наслідки, істотна шкода, військова службова особа, воєнний стан, бойова обстановка, покарання, військові кримінальні правопорушення, військові злочини, кримінальна відповідальність, безпека, недбале ставлення.

Abstract. The legal status of a military official remains one of the controversial issues of the criminal law of Ukraine, since its regulatory uncertainty complicates the qualification of military criminal offenses, the definition of the subject of a criminal offense and the scope of his criminal liability. The article provides a comprehensive analysis of current legislation, judicial practice and scientific approaches to the interpretation of the concepts of "official", "military official" and "official". It is proven that the lack of clear criteria for distinguishing these categories gives rise to an ambiguous interpretation of the norms of criminal law and creates risks of law enforcement errors.

At the same time, in recent years there has been a practice of incriminating participants in hostilities with negligent attitude to military service (Article 425 of the Criminal Code of Ukraine). However, there is currently no single understanding of the specifics of the composition of this crime for pre-trial investigation bodies, lawyers and judges. This necessitates the discussion of the issue by lawyers who have directly encountered such cases. The expert opinions of specialists in the field of criminal law and military justice, in particular the positions of lawyers, judges and scientists, are analyzed. It is proved that the practice of applying Art. 425 of the Criminal Code of Ukraine is ambiguous, since there is an abstract formulation of the criminal norm, the legislator does not adhere to the standards of quality of the law: the principles of accessibility, legal certainty and predictability, which creates the prerequisites for numerous applications against Ukraine to the European Court of Human Rights in connection with the violation of Art. 7 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

The author offers specific recommendations for improving criminal legislation, in particular, harmonizing the provisions of Art. 18, 364 and 425 of the Criminal Code of Ukraine to eliminate terminological uncertainty. The need to introduce changes to law enforcement practice by developing methodological recommendations for courts and law enforcement agencies is substantiated.

Key words: military service, grave consequences, significant damage, military official, martial law, combat situation, punishment, military criminal offenses, war crimes, criminal liability, security, negligent attitude.

Постановка проблеми. Правовий статус військової службової особи в Україні є предметом численних дискусій у кримінально-правовій науці. Однією з ключових проблем є розмежування понять «службова особа», «військова службова особа» та «посадова особа». Законодавець використовує ці терміни у різних нормах Кримінального кодексу України, проте їх нормативні дефініції не завжди є узгодженими, що ускладнює правозастосування.

Особливого значення ця проблема набуває в умовах воєнного стану, коли питання кваліфікації кримінальних правопорушень у військовій сфері постають особливо гостро. Відсутність чітких критеріїв віднесення військової служ-

бової особи до категорії посадових осіб створює ризики неоднакового трактування норм права судами та правоохоронними органами. Це, у свою чергу, впливає на ефективність реалізації кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення, що мають підвищену суспільну небезпеку.

З огляду на це, актуалізується необхідність проведення комплексних дослідження нормативних положень, судової практики та доктринальних підходів до правового статусу військових службових осіб, що дозволить сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства України.

Аналіз останніх досліджень. Комплексні дослідження питань службових осіб як суб'єктів кримінальних правопорушень, зокрема військових кримінальних правопорушень містяться в наукових працях А.А. Надоев [3], Р.Л. Максимовича [5], М.І. Карпенка [8], М. Туркот [9], С.О. Харитонов [10]. Проте на сьогоднішній день відсутні комплексні дослідження статусу військових службових осіб як суб'єктів недбалого ставлення до військової служби в контексті проблем правозастосування.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є характеристика військових службових осіб як суб'єктів недбалого ставлення до військової служби.

Виклад основного матеріалу. Суб'єкт кримінального правопорушення є елементом складу кримінального правопорушення, нормативне визначення якого закріплене в ст.18 Кримінального кодексу України [1]. Відповідні положення, що регулюють правовий статус особи, яка може бути притягнута до кримінальної відповідальності, зосереджені у Загальній частині Кримінального кодексу України, а саме в розділі IV [1].

Особливу увагу привертає сама назва цього розділу – «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення)», адже законодавець вживає два різних терміна – «особа, яка підлягає кримінальній відповідальності» та «суб'єкт кримінального правопорушення». В науковій літературі неодноразово висловлювалась думка про те, що зазначене свідчить про необхідність більш чіткого унормування категорійного апарату кримінального законодавства, адже це може негативно впливати на якість кримінального законодавства, ускладнювати його застосування на практиці та створювати ризики неоднакового тлумачення норм права судами та правозастосовними органами.

В.К. Грищук відзначав, що кримінальний закон виконує функцію своєрідного посередника в комунікації між демократичним законодавцем, правозастосовними органами та особою, на яку поширюється його дія. При цьому безпосередня трансляція волі законодавця у свідомість адресата неможлива без чіткого та однозначного вербального вираження цієї волі. Зокрема, правова

регламентація через кримінальне законодавство вимагає не лише словесного, а й обов'язково письмового закріплення правових норм, що визначають кримінально-правові заборони та санкції [2, с.38].

Формулюючи кримінально-правові приписи, законодавець, який прагне їхньої максимальної реалізації у правозастосовній практиці, зобов'язаний використовувати зрозумілу, логічно виважену та однозначну юридичну мову. Ця вимога ґрунтується на фундаментальних принципах юридичної метрології та слугує запорукою належного зворотного зв'язку між суб'єктами кримінально-правового регулювання: з одного боку, між законодавцем, а з іншого – між адресатами норм (громадянами, посадовими особами правоохоронних органів тощо) [2, с. 38].

Недотримання правил законодавчої техніки, хоч і не впливає на юридичну силу кримінального закону, однак може значно ускладнювати його застосування та впливати на рівень зрозумілості волі законодавця. Це, в свою чергу, відображається на ефективності кримінально-правового регулювання, зокрема щодо досягнення цілей загальної та спеціальної превенції. Відсутність чіткості у кримінально-правових приписах може спричинити юридичну невизначеність, що негативно позначається на стабільності правопорядку та довірі до закону.

Саме тому, в контексті обговорення необхідності прийняття нового Кримінального кодексу України, науковцями запропоновані критерії визначення якості закону. Чільне місце в системі запропонованих критеріїв посідають показники, сформовані на основі принципів законодавчої техніки.

У процесі законотворчої діяльності особливе значення має використання спеціальної юридичної термінології, яка є одним із ключових елементів законодавчої техніки. Раціональне застосування правових термінів передбачає їхню концептуальну узгодженість, загальновизнаний характер та стабільність у правозастосуванні.

Уніфікація термінології означає, що однакові поняття повинні позначатися єдиними правовими категоріями, а недопустимим є використання різних термінів для вираження одного й того самого правового явища. Визнання юридичних термінів базується на їх закріпленні у правовій доктрині та установленій правозастосовній практиці. Крім того, стабільність юридичної термінології вимагає зваженого підходу до її оновлення, що означає недоцільність необґрунтованого введення нових термінів або відмови від усталених понять без належних правових підстав.

Дотримання цих вимог законодавчої техніки в процесі формування норм кримінального права є необхідною умовою їхньої правової визначеності, що, у свою чергу, сприяє ефективному функціонуванню кримінально-правового регулювання та забезпеченню передбачуваності правозастосовної діяльності.

Безперечно, формулювання назви розділу IV Загальної частини Кримінального кодексу України потребує вдосконалення з метою усунення термінологічної невизначеності. Однак виправлення цієї подвійності не дозволить повністю вирішити проблему, оскільки в різних положеннях Кримінального кодексу України спостерігається непослідовне використання термінів, що стосуються особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Така варіативність правових категорій може ускладнювати їхнє тлумачення та правозастосування, що вимагає системного перегляду відповідних законодавчих формулювань.

Кримінальним кодексом України передбачена відповідальність за недбале ставлення до військової служби, суб'єктом якого виступає військова службова особа. У примітці 1 ст. 425 Кримінального кодексу України законодавець визначає поняття «військова службова особа», під якими розуміються «розуміються військові начальники, а також інші військовослужбовці, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування» [1].

Дослідження питання суб'єкту кримінального правопорушення, передбаченого ст.425 Кримінального кодексу України доцільно розпочати з аналізу поняття «службова особа».

Відповідно до ч. 3 ст. 18 Кримінального кодексу України, «службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом» [1]. Аналогічне визначення міститься і в примітці 1 до ст. 364 Кримінального кодексу України.

Аналіз наведених визначень дає підстави стверджувати, що службові особи – це особи, наділені повноваженнями виконувати представницькі, організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції. Представниками влади вважаються ті, хто має право надавати обов'язкові до виконання вказівки особам, які не перебувають у них у підпорядкуванні. Організаційно-розпорядчі функції передбачають наявність хоча б одного підлеглого, а адміністративно-господарські проявляються у праві здійснювати управління майном, приймаючи рішення щодо його використання.

Важливо відзначити, що особа набуває статусу службової не лише за умови постійного виконання зазначених функцій, а й тоді, коли вона здійснює їх тимчасово або в межах спеціального повноваження, пов'язаного з конкретним завданням. Однак такі повноваження мають бути офіційно закріплені відповідним компетентним органом або іншою службовою особою, яка має на це право. Таким чином, до категорії службових можуть належати особи, які виконують відповідні функції у різних сферах діяльності.

Виконання організаційно-розпорядчих функцій тісно пов'язано з поняттям «посадові особи».

Варто погодитися з думкою Надоева А.А., який підтримав позицію, що поняття «службова особа» має ширший зміст і визначається насамперед характером виконуваних особою службових обов'язків, які залежать від обсягу та сфери її владних повноважень. Важливим критерієм віднесення особи до цієї категорії є здійснення управлінських функцій щодо підлеглих, що включає можливість організовувати, контролювати та координувати їхню діяльність [3, с.101].

Службові особи наділені повноваженнями, які дозволяють їм приймати управлінські рішення, здійснювати адміністративне керівництво та забезпечувати виконання функцій органу чи установи, у якій вони працюють. Однією з ключових ознак службової особи є здатність впливати на процеси внутрішнього управління (адміністрування), що охоплює як організаційно-розпорядчі, так і адміністративно-господарські функції.

Таким чином, службові особи можуть мати ширший спектр повноважень, ніж посадові особи, оскільки їх діяльність може виходити за межі конкретної установи та включати виконання владних функцій на більш широкому рівні. Це обґрунтовує необхідність чіткого розмежування цих понять у правозастосовній практиці, зокрема під час кваліфікації кримінальних правопорушень.

Логічним вбачається розмежування понять «службова особа» та «посадова особа» на основі врахування специфіки контрольної діяльності, яка здійснюється уповноваженими суб'єктами, наділеними відповідними владними повноваженнями. Посадові особи, які виконують контрольні функції, діють у межах визначеного правового статусу, що наділяє їх відповідними правами та обов'язками у процесі здійснення адміністративного або управлінського нагляду [4, с.122].

Контроль, у свою чергу, виступає особливим видом публічного адміністрування, головною метою якого є виявлення, запобігання та припинення порушень з боку підконтрольних суб'єктів. Таким чином, контрольна діяльність посадових осіб не лише визначається їхнім спеціальним правовим статусом, а й має важливе значення для забезпечення законності та правопорядку у сфері державного управління.

На думку Р.Л. Максимовича, у теорії кримінального права та судовій практиці загально визнано, що для надання особі статусу службової необхідно, щоб вона фактично виконувала відповідні обов'язки. Дослідник зазначає, що чинне визначення було б більш точним і зрозумілим, якби основний акцент робився не лише на займаній посаді, а насамперед на здійсненні службових функцій у її межах. Важливо підкреслити, що в чинній правовій дефініції терміна «службова особа» основна увага приділена саме обійманню посади, а не фактичному виконанню обов'язків. З огляду на це пропонується зберегти вказівку на зв'язок із посадою, але водночас змістовно змістити акцент на реалізацію відповідних повноважень. Такий підхід, на думку автора, дозволив би точніше визначати правовий статус службових осіб та сприяв би більш коректному застосуванню норм кримінального законодавства [5, с.39]. Аналогічною є й позиція Верховного Суду. Так, в постанові від 15 жовтня 2024 року по справі №216/1675/22 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду зазначив «що статус військової службової особи військовослужбовець отримує внаслідок призначення на посаду, яка покладає обов'язки на цього командира (начальника) або інші обов'язки, передбачені у примітці 1 до ст. 425 КК, або внаслідок отримання спеціального доручення повноважного командування, пов'язаного з виконанням таких функцій» [6].

Характеризуючи правовий статус військової службової особи важливо звернути особливу увагу на нормативно-правові акти, які встановлюють основи національної оборони України, визначають функції, структуру та завдання Збройних Сил України, а також регламентують правові засади їх організації, управління та діяльності. Ці документи формують правову базу для забезпечення ефективної оборони країни та виконання її міжнародних зобов'язань у галузі безпеки.

Закони України «Про оборону України» та «Про Збройні Сили України» є основними нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність Збройних Сил та визначають юридичний статус військовослужбовців, зокрема тих, хто займає ключові посади, що пов'язані з управлінням та командуванням військовими підрозділами. Вони окреслюють загальні принципи національної оборони, визначають склад і структуру Збройних Сил, а також механізми прийняття управлінських рішень у надзвичайних умовах. Водночас, ці акти також розкривають конкретні питання, що стосуються організації військових формувань, їх взаємодії з іншими державними органами, а також забезпечення функціонування державної безпеки у різних умовах.

На основі проведеного комплексного аналізу норм зазначених нормативно-правових актів, можна відзначити, що в них законодавець використовує термін «військовослужбовці», а не «військова службова особа», що дає підстави науковцям стверджувати про тотожність цих понять за змістом [3, с.102].

Проте «пояснення терміна «військова службова особа» не може бути однозначним з поясненням терміна «військовослужбовець» з таких міркувань. Військовослужбовець, проходячи військову службу постійно або тимчасово, за словами В. П. Нагребельного, «здійснює функції представника влади або обіймає посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконує такі обов'язки за спеціальними повноваженнями» [7, с.87].

Відповідно до чинного законодавства, військові службові особи поділяються на три основні категорії:

- 1) військові начальники;
- 2) військовослужбовці, які здійснюють організаційно-розпорядчі функції;
- 3) військовослужбовці, що виконують адміністративно-господарські завдання.

Аналогічної позиції дотримуються й судді другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду, яка міститься у постанові від 17 травня 2018 року у справі № 340/545/15-к. При цьому також суд дійшов висновку, що нормативне визначення поняття «військова службова особа», не передбачає включення представників влади в це коло осіб.

На думку М. І. Карпенка, військовий начальник характеризується низкою ознак, зокрема: наявністю підлеглих; правом віддавати їм накази, розпорядження чи вказівки, обов'язкові для виконання; можливістю оцінювати їхню діяльність; вимагати надання необхідної оперативної або іншої інформації; ухвалювати рішення щодо заяв, клопотань, пропозицій чи скарг підлеглих; а також застосовувати до них заходи дисциплінарного заохочення або стягнення. Водночас дослідник наголошує, що статус військового начальника може визначатися як займаною посадою, так і присвоєним військовим званням [8, с.73].

М. Туркот та Г. Ганова вважають, що військовий начальник - це військовослужбовець або військовозобов'язаний (резервіст), який під час проходження зборів має підлеглих, що визначаються або займаною посадою, або військовим званням. Така особа наділена повноваженнями висувати до підлеглих вимоги, обов'язкові для виконання, якщо вони стосуються проходження чи несення військової служби, а також виконання процесуальних функцій у рамках досудового розслідування у кримінальному провадженні. Крім того, військовий начальник має право застосовувати передбачені законом заходи заохочення та дисциплінарного стягнення. Відповідно, військові службові особи належать до окремої категорії службових осіб у сфері публічного управління.

Це наділяє їх особливим статусом, що має значення для кваліфікації службової недбалості, оскільки правова оцінка недбалого ставлення до

військової служби відрізняється від загальної кваліфікації службової недбалості [9, с.46].

З огляду на викладене, можна зробити висновок, що військова службова особа у своїй діяльності виконує організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, однак при цьому її правовий статус залишається в межах поняття «службова особа». Водночас, відсутність чіткої законодавчої дефініції терміна «посадова особа» породжує юридичну невизначеність щодо того, чи можуть військові службові особи бути віднесені до цієї категорії. Наявні законодавчі прогалини створюють труднощі у правозастосуванні, зокрема у питанні визначення кримінальної відповідальності військових службових осіб як посадових осіб. Аналіз судової практики свідчить, що на цей момент відсутні узгоджені правові підходи, які б усунули цю проблему на законодавчому рівні. Така невизначеність ускладнює розмежування правового статусу військових службових осіб та посадових осіб у контексті військової служби. Про наявність істотних проблем у правозастосуванні постійно наголошують як науковці, так і практики. Зокрема, під час проведення круглого столу на тему «Недбале ставлення до військової служби: один кейс - різне тлумачення. Чому практика відрізняється від норм права?» М. Островська «зауважила, що винесення вироків щодо військовослужбовців за ст. 425 Кримінального кодексу України створює передумови для численних заяв проти України до Європейського суду з прав людини у зв'язку з порушенням ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Адвокат пов'язує це з абстрактним формулюванням кримінальної норми, адже таким чином законодавець не дотримується стандартів якості закону: принципів доступності, правової визначеності та передбачуваності» [11].

Для досягнення однозначності у правозастосуванні доцільно усунути термінологічні неточності з урахуванням співвідношення ст.18, ст.364 та примітки 1 ст.425 Кримінального кодексу України щодо визначення кола (переліку) військових службових осіб.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що правовий статус військової службової особи в кримінальному праві України залишається недостатньо визначеним, що спричиняє складнощі у правозастосуванні, зокрема під час кваліфікації кримінальних правопорушень. Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що законодавець використовує терміни «службова особа», «військова службова особа» та «посадова особа», проте питання їх співвідношення залишається у центрі дискусій науковців.

Таким чином, проблема законодавчого закріплення статусу військової службової особи залишається відкритою та потребує подальшого вдосконалення. З метою підвищення ефективності правозастосування доцільним є

внесення змін до Кримінального кодексу України, які б чітко визначали особливості правового статусу військових службових осіб та їх співвідношення з іншими категоріями суб'єктів кримінальної відповідальності. Удосконалення кримінально-правових норм повинно базуватися на уніфікації термінології, узгодженні положень Загальної та Особливої частин Кримінального кодексу України, а також на виробленні єдиних методичних рекомендацій для суддів та правоохоронних органів щодо кваліфікації військових кримінальних правопорушень. Вирішення зазначених питань сприятиме підвищенню правової визначеності, зменшенню ризиків правозастосовних помилок та зміцненню принципу законності.

Література

1. Кримінальний кодекс України. Закон України № 2341-III від 05.04.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/stru#Stru>.
2. Гришук В.К. До питання про якість кримінального законодавства. URL: <http://www.soclaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2015/3-4/8.pdf>.
3. Надоев А.А. До питання юридичної сутності кримінальної відповідальності військової службової особи. Публічне управління і адміністрування в Україні. Випуск 19. 2020. С.100-105.
4. Запотоцька О.В. Поняття та особливості контролю як засобу публічного адміністрування у сфері безпечності та якості харчової продукції. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Дніпро, 2018. № 3. С. 120–124.
5. Максимович Р.Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. – 304 с.
6. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15 жовтня 2024 року по справі №216/1675/22. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C029146>.
7. Остапенко О.І. Прог терміни та їх вплив на розуміння військових адміністративних правопорушень. URL: http://science2016.lp.edu.ua/sites/default/files/Full_text_of_%20papers/vnulpurn_2015_824_16.pdf.
8. Карпенко М. І. Теоретико-методологічне дослідження злочинів проти встановленого порядку несення військової служби за Кримінальним кодексом України: дис.. ... д-ра юрид. Наук: 12.00.08; Вищий навч. заклад «Національна академія управління»; Ун-т держ. фіскальної служби України. Київ, 2019. 530 с.
9. Туркот М., Ганова Г. Визначення поняття «військовий начальник» у законодавстві України. Вісник Національної академії прокуратури України. 2017. № 3 (49). С. 42–48.
10. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.
11. Недбале ставлення до військової служби: один кейс - різне тлумачення. Чому практика відрізняється від норм права? URL: <https://www.legalalliance.com.ua/novini/nedbale-stavlenna-do-vijskovoi-sluzbi-odin-kejs-rizne-tlumacenna-comu-praktika-vidriznaetsa-vid-normi-prava/>.